

„Talentai turi savo vietą skirtingose smegenų srityse: organologijos apžvalga Andriaus Sniadeckio darbuose.“ Andriaus Sniadeckio skaitymai 2023 metais

Parengė

Birutė Railienė

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

Eglė Sakalauskaitė-Juodeikienė

Vilniaus universiteto Medicinos fakultetas

2023 m. lapkričio 29 d. Prancūzų institute Lietuvoje įvyko kasmetiniai Andriaus Sniadeckio (Jędrzej Śniadecki, 1768–1838) skaitymai. Rengėjai – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka ir Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrija. Partneriai – Prancūzų institutas Lietuvoje; Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Neurologijos ir neurochirurgijos klinika bei Sveikatos etikos, teisės ir istorijos centras; Lietuvos neurologų asociacija. Sklaidos stilių sukūrė dailininkė Miglė Datkūnaitė. Rėmėjai – Rūta ir Rimvydas Baranauskai. Informacinis rėmėjas – laikraštis *Mokslo Lietuva*. Vikos Petrikaitės nuotraukos.

Renginio dalyvius šeiminių vardų pasveikino Viktorija Jurkevič-Kjaesė (Chiaese), Prancūzų instituto direktoriaus asistentė, atsakinga už universitetinį ir mokslinį bendradarbiavimą. Mediatekos vadovė p. Agnė Judžentytė-Žalguvienė renginio pradžioje pakvietė visus dalyvius į trumpą ekskursiją, kurios metu apžiūrėjome patalpas, susipažinome su instituto 25 metų istorija Vilniuje. Mūsų renginys, kaip sužinojome, vyko kambariuose, kuriuose prieš du šimtmečius gyveno A. Sniadeckis.

„Puošnūs namai, pažymėti pirmuoju Didžiosios gatvės numeriu, kuriuose jau 25 metus yra įsikūręs Prancūzų institutas Lietuvoje, atmintyje asocijuojasi su šveicarų gydytojais Johanu Peteriu Franku ir ypač jo sūnumi Jozefu, kurie buvo pakviesti į Vilnių XIX a. pradžioje dėstyti Vilniaus universitete ir šiuose namuose gyveno 1804–1823 m. Iš kitų šiame name gyvenusių Universiteto profesorių galima paminėti skulptorių Kazimierą Jelskį (1811–1832) bei medicinos profesorių Andrių Sniadeckį. 1812 m. Frankų namuose laikinai įsikūrė Prancūzijos kariuomenės intendantūra ir išdinė, kurias tvarkyti tuo metu buvo paskirtas Napoleono armijos intendantas Anri Beilis (vėliau išgarsėjęs Stendalio vardu). Taigi, šis pastatų ansamblis sostinės gyventojams yra žinomas kaip Franko–Stendalio namai“ (Agnė Judžentytė-Žalguvienė).

Šių metų skaitymų tema – organologijos apžvalga A. Sniadeckio darbuose. Sužinojome, kuriose smegenų srityse slepiasi žmogaus talentai. Pranešėjai Polas Elingas (Paul Eling) iš Redbaudo universiteto (Nyderlandai) ir Stenlis Fingeris (Stanley Finger) iš Vašingtono universiteto (JAV) pasakojo apie XVIII a. pabaigos–XIX a. pradžios organologijos koncepciją, kurios pradininkas buvo Francas Jozefas Galas (Franz Joseph Gall, 1758–1828) ir iš kurios vėliau išsivystė galvos smegenų lokalizacijos teorija.

„Galas turėjo nemažai įtakos Vilniuje dirbusiems mokslininkams. <...> Liudvigas Heinrichas Bojanus <...> vienas pirmųjų apibendrinė Galo teorijos principus straipsnyje, paskelbtame 1802 m. <...> Andrius Sniadeckis 1805 m. laikraštyje *Dziennik Wileński* paskelbė straipsnį apie Galo sistemą. <...> Johanas Peteris Frankas ir jo sūnus Jozefas Frankas taip pat buvo svarbūs, populiarinant Galo mokslą: tėvas Frankas simpatizavo Galo idėjoms; nors jo sūnus Jozefas Frankas asmeniškai pažinojo Galą ir manė, kad kai kurie jo teorijos elementai yra įdomūs, galiausiai atmetė organologijos doktriną“ (Polas Elingas ir Stenlis Fingeris).

Pranešėja dr. Eglė Sakalauskaitė-Juodeikienė aptarė Andriaus Sniadeckio indėlį į organologijos mokslo sklaidą XIX a. pradžios Vilniuje.

„Nors Franco Jozefo Galo pristatyta viena pirmųjų galvos smegenų lokalizacijos teorijų tuo metu prieštaravo Andriaus Sniadeckio galvos smegenų vientisumo idėjai, išreikštai „Organinių būtybių teorijoje“, Sniadeckis teigiamai vertino naująją teoriją ir buvo pirmasis, populiarinęs Galo organologijos mokslą ne tik Vilniaus universitete, bet ir Vilniaus visuomenėje XIX a. pradžioje“ (Eglė Sakalauskaitė-Juodeikienė).

Skaitymams pasirinktas 1805 m. skelbtas A. Sniadeckio straipsnis „Trumpa paskaita apie Galo sistemą, prijungiant kai kuriuos pastebėjimus apie jo mokslą“¹. Straipsnį į lietuvių kalbą buvo išvertusi Fiordės centrinėje ligininėje (Norvegija) dirbanti gydytoja Arleta Bublevič. Ji papasakojo apie vertimo sunkumus.

„Mano, kaip ir kitų Vilniuje gimusių etninių lenkų, <...> kalbos suvokimas skiriasi nuo lenkų, gyvenančių Lenkijoje. Mes nuo vaikystės girdime slavų kalbų mišinį, kurio pagrindinis žavesys yra tas, kad iki šiol mūsų kasdienėje kalboje yra vartojami senoviniai žodžiai <...>, kurie yra vis dar gyvi Vilniaus krašte <...>. Teko nemažai domėtis ir ieškoti, kokią prasmę tie senoviniai žodžiai turėjo XVIII–XIX amžių sandūroje bei kaip ši prasmė keitėsi ir vystėsi, bėgant laikui“ (Arleta Bublevič).

Skaitymuose susidarė graži tradicija – sklaidyti originalų leidinį, kuriame paskelbtas skaitomas tekstas. 1805 m. laikraštį *Dziennik Wileński* renginio dalyviams pristatė kultūros istorikas ir renginio mecenatas Rimvydas Baranauskas.

„Pirmaisiais, 1805–1806-aisiais, leidimo metais *Dziennik Wileński* buvo rimtas periodinis mokslinis leidinys, į kurį buvo dedamos Vilniaus universiteto profesūros naujausios akademinės studijos ir straipsniai. Tuo metu retas miestas Europoje turėjo tokį tikslinį periodinį leidinį. Šį reiškinį laikyčiau akivaizdžiu ir svariu įrodymu, patvirtinančiu Vilniaus universiteto reikšmę ir įtaką Vilniaus miesto ir vilniečių gyvenimui pirmąjį XIX a. dešimtmetį“ (Rimvydas Baranauskas).

Andrius Sniadeckis buvo savo metų pralenkusi asmenybė, nevengusi drąsių mokslinių sprendimų, atvėrusi naujus organinės chemijos, biochemijos mokslo horizontus. Visas jėgas jis skyrė jaunosios kartos, jos šviesiausios dalies – studentų – ugdymui. Jis matė savo idėjų tąsą jaunų, talentingų sekėjų veikloje. Šią A. Sniadeckio tradiciją atgaivino bendrovė „Thermo Fisher Scientific Baltics“, įsteigusi ir 2018 m. pirmą kartą įteikusi Andriaus Sniadeckio stipendiją. Stipendija teikiama kasmet per A. Sniadeckio skaitymus. 2023 m. A. Sniadeckio stipendija buvo skirta Vilniaus universiteto studentams Skaistei Vaitkevičiūtei (I studijų pakopa, Genetikos programa, 3-ias kursas) ir Karoliui Krinickiui (I studijų pakopa, Genetikos programa, 4-as kursas). Stipendiją įteikė „Thermo Fisher Scientific Baltics“ mokslo programų vadovas Edvinas Stankevičius.

¹ Śniadecki, Jędrzej. Krótki Wykład Systematu Galla z przyłączeniem niektórych uwag nad iego Nauką. *Dziennik Wileński*, 1805, T. 1, nr 1, p. 16–42.

„Stipendijos tikslas – skatinti Vilniaus universiteto gyvybės ir fizinių mokslų chemijos krypties programų studentus siekti aukščiausių studijų rezultatų ir planuoti karjerą gyvybės mokslų srityje. Džiaugiamės, kad galime prisidėti prie mokslo sklaidos visuomenėje, Andriaus Sniadeckio vardo garsinimo ir, kas labai svarbu, naujos tyrėjų kartos ugdymo“ (Edvinas Stankevičius).

Renginio pabaigoje buvo skaitomos ištraukos iš A. Sniadeckio 1805 m. *Dziennik Wileński* paskelbto straipsnio apie Galo sistemą. Jo straipsnio vertimas į lietuvių kalbą 2017 m. buvo publikuotas „Neurologijos seminarų“ Nr. 3(73)².

² http://www.neuroseminarai.lt/wp-content/uploads/2017/11/Neuro_2017_Nr3_190-196.pdf